

**“AGORA” FİLMİ’NİN EPİK FİLMLERDE KENT ALGISI BAĞLAMINDA
İNCELENMESİ**

A REVIEW OF “AGORA” IN THE CONTEXT OF CITIES DEPICTION IN EPIC FILMS

Öğr. Gör. Ufuk GÜRALSinema-Tv Öğr. Gör./Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
İzmir, ORCID No: 0000-0003-1702-5776**Özet**

Epik filmler, Sinema Tarihi Boyunca geçmişle iletişim kurmamızı sağladılar. Denilebilir ki, Arkeolojik filmler, işledikleri olgular günümüzle paralellik kurdukları ölçüde başarılıdılar. İspanyol Yönetmen Alejandro Amenebar’ın 2009 tarihli “Agora” filmi, izleyiciyi, Hipatya’nın Öyküsü bağlamında, dekor, kostüm, mekan tasarımı başta olmak üzere her unsuruyla başarılı bir film olarak geçmişe, iki saat süren bir yolculuğa çıkarıyor. Büyük İskender’in Mısır’da kurduğu ve kendi adını taşıyan İskenderiye Şehri, M.Ö. 3. Yüzyıl’da kuruluşundan itibaren altı yüzyıl boyunca bir araştırma merkezi olmuş, bilimdeki en son gelişmelerin toplandığı ve yorumlandığı bir merkez konumuna ulaşmıştı. M.S.5.Yüzyıl İskenderiyesi ise, problemli bir dönem geçirmekte, bilim, büyük ölçüde putperestlikle özdeşleştirilmektedir. Bu dönemde, İskenderiye’de yaşayan, astronom, matematikçi ve bilim insanı Hipatya, korkusuzca ve akılcı duruşu ile tam da hedefteki bir araştırmacıyı simgelemektedir. Kentte, sözde Hristiyan ahlakını savunan Parabololar, 415 yılında, Hipatia’yı kendisinin sürdüğü atlı arabadan indirerek soyup, çıplak vücuduna darbeler vurarak öldürür, cesedini ise ateşe atarlar. Film, önce bu olayı hazırlayan etmenleri inceliyor sonrasında ise, Hipatya’nın son günleri paralelinde kentteki yaşama odaklanıyor. “Agora”nın ilk bakışta dikkati çeken özelliği, görsel estetik açısından, gelmiş geçmiş epikler arasında en iyisi olmasıdır. Daha ötesi, bir filmi başarılı kılanın, yapıttaki tüm unsurların en iyi şekilde gerçekleştirilmesi olduğu göz önüne alınırsa, “Agora”yı Sinema Tarihi’nde bugüne kadar yapılan en iyi epik olarak nitelendirebiliriz. Çalışmamızda tüm bu unsurları detaylı bir şekilde inceliyoruz.

Anahtar Sözcükler: Agora, Hipatya, Antik Şehir, Epik Filmler, Arkeoloji**Abstract**

Throughout the History of Cinema, Epic Films have allowed us to communicate with the past. It can be said that the Archaeological Films were successful to the extent that the facts they deal with are parallel to the present. Spanish Director Alejandro Amenebar’s 2009 film “Agora” takes the audience on a two-hour journey into the past, in the context of The Story of Hipatya. The City of Alexandria has been a research center for six centuries since its establishment in the 3rd century B.C. by Alexander the Great and has reached the position of a center where the latest developments in science were gathered and interpreted. On the other hand, city was going through a problematic period in the 5th century AD and science was largely identified with paganism. Hipatya, an astronomer, mathematician and scientist living in Alexandria during this period, symbolized a researcher on target with her fearless and rational stance. In the city, the Parabolans, who defended the Christian Morality, stripped Hippatia from the horse-drawn carriage she was driving, killed her by hitting her naked body, and threw her body into the fire in the year 415 A.D. The film first examines the factors that prepared this event, then focuses on the life in Alexandria City in parallel with the last days of Hipatya. The striking feature of “Agora” at first glance is that it is the best of all epics in terms of visual aesthetics. Moreover, considering all the factors from story to production design, we can qualify “Agora” as the best epic ever made in the History of Cinema. In our work, we examine all these elements in details.

Keywords: Agora, Hypatia, Ancient City, Epic Films, Archeology**Ana Hatlarıyla Antik Çağ’da Kent**

İnsanoğlu’nun yerleşik yaşama geçmesi, Uygarlık Tarihi’nde önemli bir rol üstlenir. Yerleşim, birlikte yaşamının kurallarını belirlemiş, bu da evrimde önemli bir işlev

yüklenmiştir. Birlikte yaşamak, ilk insan için problemlerin üstesinden gelme konusunda çözüm ortaklığı, hayatta kalma açısından kendi içlerinde olumlu örnek teşkil etmek, dayanışma, iletişim becerilerinin artması, sinerji ve bilgi paylaşımını anlamına geliyordu. Bilinen en eski inanç merkezi olan Göbeklitepe, bir ‘Çanak Çömlek Öncesi Neolitik A Dönemi’ (Neolitik dönem ortası) yerleşimidir (MÖ 19.300-7.300). Bu yerin Arkeologlar için bir önemi, Tarım’ın yerleşik hayatı getirmediği, yerleşik Hayat’ın tarımı gerektirdiğini ispatlamasıdır. Yörede, avcılık ve toplayıcılık için gerekli ortamın bulunmadığını burada ifade etmek isteriz. İlginç bir şekilde, bir inanç merkezi olan Göbeklitepe’deki tapınak, estetik açıdan kendisinden sonraki eserlere taş çıkartırcasına nitelikli ve günümüz yapıtlarıyla boy ölçecek derecede de sembolisttir.

Yerleşik yaşam, merkezileşmeyi yarattı. Merkezileşme ise, kültür ve dinin çıkışını sağladı. Başlıca yerleşim merkezi olan şehirler, Sümerler’den bu yana, yaşam biçimleri, diğer kentlerle ilişkileri, karar almada serbest ve bağımsız olmalarıyla, kendilerine özgü bir kimliğe sahiptiler. Çoğu, ‘Kent Devleti’ yapısında olan şehirler, zerafetleri ile de ön plana çıkarlardı. Planlı şehircilik, M.Ö. 3000’li yıllarda, İndus Vadisi’nde başlamış, Harappa kenti bu konuda öncü olmuştu. Anadolu’da Smyrna kenti başta olmak üzere, şehirler, kuruluşlarında ya da genişlemeleri sırasında, ızgara veya kare şeklinde bloklara bölünmüşlerdi. Günümüz Los Angeles Kentini kare şeklindeki parsellere bölen yapı, antik çağda düzenli gelişen şehirlerden esinlenmiştir. Bu dönemde, şehir merkezleri, tapınaklar, hamamlar, kamu kuruluşları, jimnazyum ve Agora gibi yapılardan oluşan komplekslerdi. Agoralar, şehrin merkezinde halkın gezdiği ve alışveriş yaptığı boş alanlardı. Roma imparatorluğunda Forum adını alan, sütunlarla çevrili, genelde kare şeklinde olan Agoralar’ın civarında, kamu binaları ve satış yerleri gibi yapılar bulunuyordu. Agoralar’da, bankacılık ve bankerlik yapan Trapezites veya Argentariler’in görevleri arasında başka şehrin paralarını şehrin paralarına çevirmek de vardı. Devlet görevlisi olan Agoronomaslar, Agora’da yiyeceklerin saf ve temiz olduğunu kontrol etmekle, Metronomoslar da terazi gibi ölçüm aletlerinde hile yapılmamasını denetliyorlardı. Smyrna Agorası’nı çevreleyen oluşumun altında, halen görülebilen dükkanlar bulunmaktadır. *“Roma dönemi boyunca, Smyrna Agorası (...) Marcus Airelius’un eşi Faustin’in tasfirini taşıyan kilit taşı, sanat, politik ve dini toplantıların yapıldığı, Yunanca açık satış yeri anlamına gelen, halkın toplandığı yeri”*(Gül,2005: s.12). *E.J.Owens ise, Yunan ve Roma Dünyası’nda Kent isimli yapıtında, antik dönemde kentlerin doğasıyla ilgili olarak: “Kentler ve sınırlar, hukuk tarafından korunurdu. Herhangi bir rasyonel sınırlama olmaksızın gelişmiş olan kentlerde ise sorunlar özellikle ciddiye”* diyor (Owens,2000: s.28).

İskenderiye Kenti ve Parabolalar

Antik Çağ’da, şehirlerin olumlu bir unsuru, yaşlı ve muhtaç insanlara el uzatan kuruluşlardı. Burada dikkati çeken bir nokta, geç antik dönemde, hastane kurumunun, bünyesinde fakirlik ve hastalığı bir arada toplamasına rağmen, öncesinde, gerek Yunan, gerekse Roma Dönemi’nde, fakirler ve hastaların ayrı kategoride değerlendirilmiş olmalarıdır. Greko-Romen Kültürü’nde, zor durumda olanlar, dilenmeye ya da özel veya resmi kurumlara muhtaç bırakılmışlardır. Tıp bilimi hızla gelişmekle birlikte, toplumdan çok, (öncelikli olan) bireyin teşhis veya tedavisi amaçlandığından, dönem itibarıyla, cahilin yazılı eserlere ulaşması ne derece mümkünse, fakirin sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesi de o derece kısıtlıydı.

Zaten tıbbın kendisi de, başta Asklepius olmak üzere, iyileştirici tanrılara bırakılmıştı. G.W. Bowerssock, “Parabolani: A Terrorist Charity in Late Antiquity/Parabolani: Geç Antik Dönemde Bir Terörist Hayır Kurumu” isimli eserinde şöyle bir ifadeye yer veriyor: “*Bergama ve Kos’da, Asya Minör’ün Glikonu’nun benzeri tanrılar iş görüyorlardı (...) Galen gibi önemli doktorlar, filozofi ve retorik gibi konuların önde gelenleri gibi saygın konumdaydılar*”(Miller, 1985: s.50).

Peter Brown, ‘Poverty and Leadership in the Late Roman Empire/Geç Roma İmparatorluğu döneminde Açlık ve Liderlik’ adlı kitabında ‘*fakir evi-hastanelerin antik çağ için örnek nitelikte olduğundan*” bahsetmektedir (Brown, 2002: s.34). Bununla birlikte, 4. Yüzyıldaki Hristiyan Kurumları’nın çalışmaları, hastalıkları tedaviden çok, evsizlere ve fakirlere yardım etme yönündeydi. Sokaktan toplanmaları için hosteller inşa edilen bu kişiler, haliyle hastaydılar, ancak Hristiyanlığı esas ilgilendiren yanları, fakirlikleri, dolayısıyla toplumdan dışlanmış oluşlarıydı. Geç antik dönemdeki ilk fakir evi, Aziz Basil’in kurduğu ve Capadokia Caesareası (Kapadokya Kayserisi) yanındaki Basileiasdı. Burada, dilenciler de cüzzamlılar da kalabiliyorlardı.

Galetia ve Sebasteia (Ermenistan) gibi yerlerde açılan bu tür sağlık kurumlarının, Mısır’ın İskenderiye Kenti’ndeki karşılıkları ise, Parabolanelardı. Parabolanelar, aynı zamanda, ‘hamam işçileri’, ‘kumarbazlar’ ‘hemşireler’, ya da ‘kırmızı enseliler’ (red neck) gibi isimlerle anılıyorlardı. İş bulamayan, fakir ama sağlıklı kişilerin arasından seçiliyorlardı. Esas görevleri ise, hastaları sokaktan toplayıp izole edildikleri merkezlere götürmekti. Alexandre Phlilisborne, ‘La compagnie d’ambulanciers ‘parabolani’ d’Alexandrie/İskenderiye’nin Ambulans Şirketi parabolani’ isimli çalışmasında parabolaneların görevlerini “*günümüz ambulans görevlileri ile paramedikler arasında bir yerlerdeydiler*” diyerek tanımlar (Phlilisborne, 1950: 185-190). Parabolanelar’ın, isimlerini, Parabolo (risk alan) kelimesinden almış olabilecekleri bilimsel çevrelerce öne sürülüyor. İskenderiye’de fakirlik ve hayır söylevleri, tahrik edildiğinde kötü şeyler yapabilecek ve paganların üzerinde tehdit oluşturan bir güç yarattı. Klise ile devlet arasındaki dengeyi kilise lehine bozan Parabolanelar, Kilise’nin elindeki özel bir orduydular.

“Agora” Filmi’nin Epik Filmlerde Kent Algısı Bağlamı’nda İncelenmesi

Büyük İskender’in Mısır’da kurduğu ve kendi adını taşıyan İskenderiye Şehri, M.Ö. 3. Yüzyıl’da kuruluşundan itibaren altı yüzyıl boyunca bir araştırma merkezi olmuş, bilimdeki en son gelişmelerin toplandığı ve yorumlandığı bir merkez konumuna ulaşmıştı. M.S.5.Yüzyıl İskenderiyesi’ne bir göz attığımızda ise, kentin problemleri bir dönem geçirdiğine şahit oluyoruz. Hristiyanlığın, İmparatorluğun resmi dili haline geldiği M.S. 4. Yüzyıl’dan M.S. 5. Yüzyıl’a kadar geçen sürede, din adamları, yerel yönetim üzerinde baskı kurar hale gelmişlerdi. Hristiyanlığın 330 yılında kabulünü takip eden dönemde, baskı ve korku ortamı, şehirdeki bütün olumlu çalışmaları sonlandırdı. Bununla birlikte, “*Filozoflar, Roma İmparatoru’nun himayesinde olmaya devam ettiler ve yeni eğitim hiçbir şekilde yığınlara mal edilmedi*”(Şener, 2020: s.10).

M.S. 5. Yüzyıl ilk yıllarına bir göz attığımızda, bu dönemde, bilimin, büyük ölçüde putperestlikle özdeşleştirildiğini görebiliriz. İskenderiye’de yaşayan, astronom, matematikçi ve bilim insanı Hipatya, korkusuzca ve akılcı duruşu ile tam da hedefteki bir araştırmacıyı

simgeliyordu. İskenderiyeli astronom ve matematikçi Theon'un kızı olan Hipatya, Atina'da eğitim gördükten sonra İskenderiye'ye dönerek açtığı okulda, filozofi ve matematik konularında dersler veriyor, tahsil gördüğü Atina'da öğrendiklerini, bilim ve araştırma süzgecinden geçirerek öğrencilerine aktarıyordu.

"*Open Your Eyes/Vanilla Sky*" "*The Others*" "*The Sea Inside me*" gibi başarılı yapımlara imzasını atan İspanyol Yönetmen Alejandro Amenabar'ın 2009 tarihli "*Agora*" filmi, işte bu önemli bilim insanının kısa süren yaşam hikayesine odaklanır. Yönetmenin ilk epik filmi olmasına rağmen, kendi türünün en başarılı filmlerinden birisi olan "*Agora*", Hipatya'nın Uzay Araştırmaları'na bir gönderme niteliği taşıyan dünya dışındaki atmosferin görüntüsü ile açılır. Uzaydan çekilmiş ve İskenderiye üzerindeki gök yüzünü gösteren bu jenerik sekansı üzerine, filmin geçtiği dönemin koşullarını aktaran, akan bir yazı bindirilmiştir. Epik filmlerin açılış sekansları, genelde, olayların geçtiği şehrin geniş açılı bir görünümünü yansıtan ve filmin prestiji olan bir genel çekimle başlar. "*Agora*"da da bu gelenek terkedilmemiş ve "Serapis Tapınağı", "İskenderiye Kütüphanesi", "İskenderiye Feneri" gibi şimdi çoktan yok olmuş yapıların yer aldığı şehir açılışı, kameranın uzaydan şehre doğru yaklaşmasını taklit eden (aslında bilgisayar efekti olan) bir çekim bağlamında verilmiştir.

Hipatya, okulunda, uzay bilimi hakkında dersler vermekte, bu dersleri dikkatle dinleyenler arasında kölesi Davus ile öğrencisi Orastes de bulunmaktadır. Yaşadığı dönemde, '*Platon'un ruhu ve Afrodite'nin bedeninin bir araya gelmesi*' şeklinde tanımlanan ve akıllı bir kadın oluşu yanı sıra, güzelliğiyle de meşhur olan Hipatya, filmde, kendisine aşık olan Orastes'in bunu topluluk önünde ilan etmesi üzerine onu tersler. Bu olaydan en çok memnun olan da, Orastes'in aksine, filme, yalnızca dramaturjinin bir parçası olarak eklemlenmiş bir karakter olan Kölesi Davusdur.

Yaşamın akla göre tasarlanması, Hipatya'nın temel düşüncelerinden biridir. Hipatya kitabının yazarı Yılmaz Şener'e göre, "*Platon gibi, düşüncenin ardından gitmek, kadınların seçim haklarının olmadığı ve mal gibi görüldüğü bir çağda bunu yapmak, cesareten çok daha fazla bir şeydi*. 'İnsanı, her şeyin ölçüsü olarak gören ve çok sayıda tanrının heykellerine tapan' putperestler ile 'her şeyi dinle açıklamaya çalışan Hristiyanlar' ayrı kamplarda gruplaşınca, paganların sembolü haline gelmiş bir Hipatya, fanatiklerin de boy hedefi haline gelir.

Filmin, kütüphanenin kapıları kapatılarak, başarısız bir girişimle, Hristiyanlar'ın gelmesinin önlenmeye çalışıldığı sahnesinde, Hristiyan şehir ahalisinin toplandığı yer Agora'dır. Düşünen insanla ahalinin mücadelesini merkezine alan "*Agora*" filmi, ismini buradan almaktadır. Agora'da halk, yıkılışı ile yeryüzündeki bilgi hazinesinin büyük bir kısmının yitirildiği kütüphanede ise, düşünen insan bulunmaktadır. 'Serapis Tapınağı' ve 'İskenderiye Kütüphanesi'nin yakılışını gösteren sekansın en ilginç yanı, Hipatya'nın bir türlü kütüphaneden çıkmayı ve yazılı eserlerin mümkün olduğu kadarını kütüphaneden kurtarmaya çalışmasıdır. Kütüphane'nin yakılışını takiben, Hipatya'nın kaçarken yaptığı gemi yolculuğunda, gündüz güvertede yaptığı bilimsel deneyler ve gece yıldızlarla dolu gökyüzünü gözlemleri, filme görsel estetik açısından katkıda bulunmuştur. Difüze (keskin olmayan, yaygın) ışık kullanılarak yapılan ve görsel açıdan üstün olan bu çekimler, atmosfer yaratma açısından da başarılıdır. Söz konusu çekimler, büyük oranda iç mekanlarda geçen filmin sayılı dış çekimlerindendirler. İlginç bir şekilde, bugün başta İskenderiye Kütüphanesi olmak üzere bir zamanlar nasıl oldukları hakkında hiçbir fikre sahip olunmayan yerler, filmde görsel

açından başarıyla tasarlamıştır. Mısır Mimarisi'nden çok, şehrin kurucusu olan ve şehre adını veren İskender'in mensup olduğu Helenik Tarz'dan etkilenen İskenderiye'nin Mimarisi de filmde söz konusu sentezi gösterecek şekilde tasarlanmıştır.

İskenderiye'de, kütüphanenin tahrip edilişinin ve Hipatya'nın şehre dönüşünün üzerinden yıllar geçmiştir. Filmde, Hypatia, sürekli çalışarak bilgilerini artırmakta, evrenle ilgili kafasını kurcalayan sorulara birer birer cevap bulmaktadır. Çalışmalarını sürdürebilmek için kendi başına kalması gereklidir. Artık, İskenderiye Valisi olmuş olan eski öğrencisi Orastes, bir gün eski anıları canlandırmak için kendisini ziyaret eder. Hipatya'nın, kendisiyle değil de işiyle ilgilenmesi üzerine Orastes'in mekanı hızla terk ettiğini gösteren sekans, bu olgunun iyi bir yansımasıdır.

İskenderiye'de, Aziz Cyril'in piskopos olarak atanması, şehirde gerilimi artırmıştır. Din adamlarının Roma Yönetimi'ne baskı oluşturduğu bu dönemde, Klise'nin yönetim üzerindeki etkinliğine dair, Raymond Van Dam'ın *"Geç Antik Dönem Kapadokyası'nda, İmparatorlar, Psikoposlar ve Arkadaşlıklar"* isimli makalesinden iki örnek vermek isteriz. Van Dam, makalesinin bir paragrafında, *"M.S. 372 yılının başlangıcında, imparator Valens, Antakya ziyareti sırasında Kapadokya'ya uğradığında, sunağa hediyesini koyarken Psalmlar'ın aleyhte bağırırları üzerine, bariz bir şekilde korkarak titrer"* şeklinde aktardığı olayı, *"bir Hristiyan Piskopos'un, Roma İmparatoru'na başkaldırışı"* olarak yorumlar. Yazar, aynı makalede verdiği Psikopos Basil ve İmparator Valens örneğinde ise, Klise ve devlet yönetimi arasındaki ilişkiye şu sözleriyle değinir: *"Bir keresinde bir Magistrate, Psikopos Basil'i küçük düşürdüğünü düşünen halk tarafından linç edilmişti"* (Van Dam, 1986: 53-76).

Cyrl'in tayiniyle Hipatya'nın yaşamı tehlike altına girmiş, Orastes, Hipatya için Sicilya'ya giden bir gemi hazırlamıştır. Bu gerçek, filmde, Orastes'in sürekli olarak Hipatya ile bir araya geldiği ve onu uyardığı sahnelerle yansıtılmaktadır. Hipatya, korkularının üzerine gitmeyi tercih ettiğinden, çalışmalarından ve İskenderiye'de kalmaktan vazgeçmez. Aziz Cyril de, Hipatya'yı mahkum etmek için, İncil'e, hayali birkaç cümle ekler. Bu sözler, flmde yer aldığı haliyle şu şekildedir: *"Kadın, sessiz ve uysal olmayı öğrenmelidir. Kadının ne ders vermesine, ne de erkeğin üzerinde yetki sahibi olmasına izin vermeyeceğim. Suskun olacak ve sessiz kalacaktır. Çünkü önce Adem sonra Havva yaratılmıştır."*

Roma İmparatorluğu çoktan ikiye ayrılmış, bir çöküş olarak nitelenen bu parçalanmadan sonra, imparatorluğun toprakları, Hristiyan Taassubu ile yönetilmiştir. Merkezi otorite eksikliği o kadar barizdir ki, şehrin caddeleri, sözde Hristiyan Ahlakı'nı savunan Parabolalar tarafından korunmaktadır. Parabolalar, 415 yılında, Hipatia'yı kendisinin sürdüğü atlı arabadan indirerek soyup, çıplak vücuduna darbeler vurarak öldürmüş, cesedini ise ateşe atmışlardı. Bizans Yönetimi'nin dikkatini celbeden ise, bu olayın, asli görevi 'muhtaç ve hasta kimselerin bakımıyla ilgili bir kurumdan' kaynaklanmış oluşuydu. İskenderiye'den bir grup delege, Constantinopolis'e giderek konu hakkında imparatora şikayette bulundular. İmparator ise, 416 yılında, özellikle Hipatia olayından sonra 'terörist' olarak nitelenen grubun sayısının 500 kişi ile sınırlı kalmasına ve Parabolalar'ın tiyatro ve mahkeme gibi yerlere girmelerinin yasaklanmasına hükmetti. Filmde, Hipatia taşlanarak öldürülmeden önce, kendisi Hristiyanlar'a katılmasına rağmen halen Hipatia'ya aşık olan köle Davos tarafından, acı çekmemesi için boğarak öldürülür. Zamanında, Roma'da dini inançları nedeniyle işkence

gören Hristiyanlar, bu kez yıkıcı bir kitle haline gelmişlerdir. Bu olayla birlikte, ortaçağ engizisyonlarına giden yol da açılmış olur.

“Agora”’nın ilk bakışta dikkati çeken özelliği, görsel estetik açısından, gelmiş geçmiş epikler arasında en iyisi olmasıdır. Bir İspanyol-İngiliz ortak yapımı olan filmde görsellik, İspanyol Sineması’nın dekor, kostüm ve sinematografideki üstün anlayışının bir yansımasıdır. Seyirci, filmdeki görüntü anlayışıyla, daha filmi izlemeden afişinde tanışmaktadır. Afişteki renk, ton ve Hipatia’nın duruşu, antik dönem freskolarını andırmaktadır. Bir filmi başarılı kılan, yapıttaki tüm unsurların en iyi şekilde gerçekleştirilmesidir. Bu nedenle, *“Agora”*’yı Sinema Tarihi’nde bugüne kadar yapılan en iyi epik olarak nitelendirebiliriz. Filmin bir olumlu yanı da, ‘cast’ adı verilen oyuncu seçimindeki başarısıdır. Avusturya asıllı bir anne ve Macar Musevisi bir babadan İngiltere’de dünyaya gelen Rachel Weisz’in Ortadoğu kökeni, Mısır’da yaşamış Hipatia’yı canlandırması için yerinde bir gerekçedir. Esmerliği ve bir Mısırlı’yı andıran fiziği yanı sıra, Weisz’in filmlerde canlandığı sert kimlikler de Hipatia’nın karizmatik kişiliği ile uyum taşımaktadır. Cast konusundaki bir diğer başarı da, Mısır’da doğan Aziz Cyril’i, Mısır kökenli olup da Kudüs’de yetişmiş olan aktör Sami Samir’in canlandırmasıdır.

Filmin başlangıcında olduğu gibi, bitiş jeneriğinde de, normalde bilim kurgu filmlerinde görmeye alıştığımız, ‘dünyanın uzaydan çekilmiş görüntüleri’, yer alır. Bu çekimlerin üzerinde yazı ile verilen bilgilerde, astronomi alanında, kendisinden sonra, Kopernik’e kadar olan dönemde Hipatia’nın bulgularıyla yetinildiği belirtilmiştir. Dünya’nın güneşe olan mesafesi konusundaki araştırmaları sırasında, güneşin bazı dönemlerde daha yakın bazı dönemlerde ise daha uzak olduğunu bulan Hipatia’nın, Güneş’e olan dairesel yakınlık ve uzaklıkla ilgili teorisi, kendisinden 1200 yıl sonra Kepler tarafından kanıtlanmıştır. Hipatia’nın ölümünden sonra, ardında bıraktıkları arasında keşifleri ve şanını sürdürecektir öğrencileri yanı sıra kendisi hakkında yazılmış bir de şiir bulunur:

*“Yalnız o hayatta kalır, susturulamaz
ebedi; ölüm titreyen evrenleri dağıtabilir
ama güzellik onun ateşiyle hala parlar
ve her şey onda yeniden doğar
ve dünyalar hala beyaz ayaklarının altında secde eder...
ama düşüşüyle daha da büyüdü! Platon’un ruhu, Afrodite’nin bedeni
ebediyen Helas’ın güzel göklerine çekildi...”*

Sonuç

Ünlü roman yazarı Nazlı Eray, TRT Televizyonu’nda yayınlanan bir röportajında, ‘Dramatik eserlerde Mekan’ın başrolü oynadığından’ söz eder. Mortimer Wheeler’in şu sözleri ise, şehrin, Epik Filmler’deki yerine iyi bir örnek teşkil eder: *“İonya’nın edebiyat ve arkeolojisi, Helenik Yaşam Tarzı’nın yaşam koşullarını da belirlemiştir: Kent”* (Wheeler, 2016: s.26). Sinema’da Antik Çağ Kentleri’nin tasfiri Epik Filmlerin altın çağı olan 50ler’le başlar. Bu filmlerde, gerek Spartakus gibi kahramanlar, gerekse Musa Peygamber gibi dini kişiliklerin şehirlerde geçen maceraları paralelinde, kentler, senato, tapınaklar, saraylar, konutlar gibi bütün unsurlarıyla yer alırlar. *“Kleopatra”* (Y: Joseph L. Mankiewicz/1963) ve *“Ben-Hur”* (Y: William Wyler/1959) gibi filmler, İskenderiye, Roma, Gudea gibi, öykülerin geçtiği

kentleri başarıyla canlandırdılar. Roma'yı bütün ihtişamıyla veren “*Gladyatör*” (Y: Ridley Scott, 2000) ya da bugün artık tarihten silinmiş şehirleri, çeşitli ipuçlarıyla çizilmiş hayali tasvirler ve rekonstrüksiyonlar yardımıyla veren “*Troya*” (Y: Wolfgang Peterson/2004) gibi yapıtlar da bu geleneği günümüzde sürdüren yapıtlar olarak kabul edilebilirler. “*Kleopatra*”, “*Spartakus*”, “*On Emir*”, “*Ben Hur*” gibi Epik Filmler’in 50’lerdeki altın çağını yansıtan dört filmde olduğu gibi, “*Gladyatör*”, “*Agora*”, “*Troya*”, “*Alexander*” gibi bu filmlerin olgunlaşma dönemi sayılabilecek günümüzdeki örneklerinde de öykü büyük oranda kentler ve yarattıkları kültür üzerine kuruluydular.

Alejandro Amantebar’ın 2009 tarihli “*Agora*” filmi, Hipatya’nın yaşam öyküsü bağlamında İskenderiye Kenti’nin tarihinden bir kesit sunuyor. Batı Kültürü’nde şehirlerin dışil olarak nitelenmesine adeta bir gönderme yaparcasına filmin ana kahramanı bu kez bir kadın. Filmin isminin “*Agora*” oluşu da bizce, yönetmenin Hipatya’yı kentle özdeşleştirmesinin bir yoludur. Filmde bir şehrin sorunları, tek bir kişinin hikayesi bağlamında verilmektedir. Bir başka deyişle, politik filmlerde politik olgular nasıl ana kahraman bağlamında yansımalarını buluyorsa, İngilizce’de ‘She’ olarak sınıflandırılan şehir, tarihin ilk feministinin öyküsü paralelinde vücut buluyor. Tapınaklar, Kütüphane, Klise, Okul, Dershane, Agora gibi İskenderiye’ye ait bütün unsurlar, Hipatya’nın film boyunca şehirde gezinmeleri, Vali Orastes ve Piskopoz Cyril gibi diğer kahramanların da yer aldığı mekanlar bağlamında ayrıntılı olarak filmde gösterilmiştir.

Filmler, yapıldıkları dönemi yansıtır. Arkeolojik filmler ise, işledikleri olgular günümüzle paralellik kurdukları ölçüde başarılıdır. Film, kentlerin fonksiyonlarının günümüzde de pek de değişmemiş olduğunu gösteriyor. Günümüzde de Yaşam Tarzı, aynı antik çağdaki gibi kettir. Epik filmler, Sinema Tarihi Boyunca geçmişle iletişim kurmamızı sağladılar. Benzer bir şekilde “*Agora*” da izleyiciyi, bu kez de Hipatya’nın Öyküsü bağlamında, dekor, kostüm, mekan tasarımı başta olmak üzere her unsuruyla başarılı bir film olarak geçmişe iki saat süren bir yolculuğa çıkarıyor.

Kaynakça

- Bowersock, G.W. (2010) “*Parabolani : A Terrorist Charity in Late Antiquity*”, Paris: Editions de Boccar, Arabases No: 12,
https://albert.ias.edu/bitstream/handle/20.500.12111/5493/Bowersock_2010_Parabolani-A-Terrorist-Charity-in-Late-Antiquity.pdf?sequence=1&isAllowed=y (25.10.2020)
- Brown, P. (2001). *Poverty and Leadership in the Later Roman Empire*, Boston: Brandeis University Press
- Gül, Y. (2005). *Smyrna*. İzmir: Kitap, Kitap, yazarın kendi tarafından yayımlanmıştır
- Miller, T. (1997). *The Birth of the Hospital in the Byzantine Empire*, Baltimore: Johns Hopkins University Press
- Owens, E.J. (2000) *Yunan ve Roma Dünyası’nda Kent*, İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
- Philipsborn, A. (1950) “*La compagnie d'ambulanciers 'parabolani' d'Alexandrie*”, *Byzantion* 20 (1950), s. 185-190’dan Aktaran G.W. Bowersock, s.46
- Sener, Y. (2020) *Hypatia*, İstanbul: Destek Yayınları
- Van Dam, R.(1986). “*Emperors, Bishops and Friends in Late Antique Cappadocia*”, *The Journal of Theological Studies*, Oxford University Press, New Series, Serial: 37, No: 1, Oxford, s.53-76 <https://www.jstor.org/stable/23962972?seq=1> (29.10.2020)
- Wheeler, M. (2016). *Roma Sanatı ve Mimarlığı*, İstanbul: Homer Kitabevi